

חידון שמיטאם "ית"

קיצור הלכות שמיטה

הרב יוסף צבי רימון

חידון שמיטאם"ית

קיצור הלכות שמיטה

הרב יוסף צבי רימון

מרכז הלכה ומורשת

מרכז תורה ומורשת

אלון שבות ה'תשע"ה

כתיבה: הרב יוסף צבי רימון
מערכת: הרב אלי טרגין
עריכת לשון: אמיר הילדסהימר
עיצוב: תמר גוטמן

(מתוך הספר: שמיטה - מן המקורות ועד להלכה למעשה, אלון שבות ה'תשס"ח, עמ' 33-57)

© מרכז הלכה והוראה (ע"ר)
טל': 02-5474542\7
ת"ד 230 אלון שבות, 9043300
כתובת דוא"ל: office@halachaed.org
אתר אינטרנט: www.halachaed.org
אלון שבות ה'תשע"ה

תוכן העניינים

5	טעמי השמיטה
8	המטבח בשמיטה
10	סוגי התוצרת שיש בה קדושת שביעית
13	קניית פירות וירקות בשמיטה
17	ביעור פירות שביעית
18	שמיטת כספים

טעמי השמיטה

במקורות

מתוך פסוקי התורה (שמות כ"ג, י-יא; ויקרא כ"ה, א-ז) העלו הפרשנים טעמים שונים למצוות השמיטה.

את הטעמים המגוונים ניתן לחלק לשלוש קבוצות המסמלות שלושה עולמות שאותם באה השמיטה להעלות ולתקן:

א. עולם הרוח

ספר החינוך (מצווה פד) הדגיש שהשמיטה מפתחת את האמונה והביטחון בה':

"כדי שיזכור האדם כי הארץ שמוציאה אליו הפירות... לא בכוחה וסגולתה תוציא אותם, כי יש אדון עליה ועל אדוניה... ועוד יש תועלת אחרת נמצא בזה, שיוסיף האדם ביטחון בהשם יתברך..."

ספר החינוך (שם) מוסיף שהשמיטה באה לפתח את עולם המידות: בשנת השמיטה על האדם להפקיר את השדה שלו ולאפשר לעניים להיכנס ולקחת מהיבול. פעולה זו מחזקת אצל האדם את מידת הנתינה:

"ועוד יש תועלת נמצא בדבר לקנות מדת הותרנות, כי אין נדיב כנותן מבלי תקוה אל הגמול".

הרב צבי הירש קאלישר הדגיש שהפסקת העבודה אמורה להביא לידי פנאי לטיסוק רוחני.

הראי"ה קוק בהקדמה לספר **שבת הארץ** הרחיב והוסיף שהשמיטה אמורה לגלות את הצד הרוחני בכלל החברה:

"היחיד מתנער מחיי החול לפרקים קרובים בכל שבת... את אותה הפעולה שהשבת פועלת על כל יחיד, פועלת היא השמיטה על האומה בכללה. צורך מיוחד הוא לאומה זו, כי מזמן לזמן יתגלה בתוכה המאור הא-להי שלה בכל מלוא זהרו, אשר לא ישביתוהו חיי החברה של חול... הזעף והתחרות אשר להם..."

ב. עולם החברה

בשנת השמיטה מחויב כל אחד לתת משלו, ובכך יש **דאגה גם לאוכלוסייה החלשה יותר** (רמב"ם, מורה נבוכים, ח"ג, פרק ל"ט). לנתניה מקומית זו השפעה גדולה עוד יותר לטווח הרחוק:

"מעמד עשירים... ומעמד עניים... יכול להביא לידי התפתחותם של רגשות אדנות ועריצות אצל הראשונים ורגשות התרפסות ושפלות הרוח אצל האחרונים; כדי לשמור על השוויון הפסיכולוגי של העם העברי, באה השמיטה" (הרב יצחק נוסבויס).

בנוסף, השוויון מקרב לבבות ומביא לידי **אחדות**, שהיא מטרה בפני עצמה (שפת אמת, בהר).

ג. עולם הטבע וארץ ישראל

הרמב"ם (מורה נבוכים, שם) ו**הכוזרי** (מאמר ב', פסקה ו) מדברים על כך שהשביתה לא נועדה רק עבור האדם; הפסקת העבודה מאפשרת גם **לקרקע לנוח, להתחזק ולקבל כוחות**. מדוע מצוות השמיטה אינה נוהגת בחו"ל? האם שם אין חשיבות לחיזוק האדמה? ייתכן שמשמעות קיום השמיטה בארץ ישראל היא שאנו מודעים לכך שזו אדמת קודש! החשיבות בשמירת איכות האדמה נובעת **מקדושתה המיוחדת של הארץ**.

היחס בין הטעמים: יש טעם מרכזי לשמיטה: "כי לי הארץ". הארץ שייכת להקב"ה והאדם אינו בעלים עליה. **כל הטעמים שנזכרו עד כה נגזרים מיסוד זה**. הפקרת היבול והפסקת העבודה מביאות לידי **התוצאות הללו**: האיזון החברתי, הפנאי המוביל להתעוררות הצד הא-להי והרוחני שיש בכל אחד, ועוד.

ערלי השמיטה - מן העבר אל היישוב במציאות המודרנית

בימינו, כאשר כחות משני אחוזים מהציבור עובדים בחקלאות, יש לנסות לראות כיצד ניתן להעתיק את הערכים הנפלאים של השמיטה לחיים במציאות שלנו כיום:

א. עולם הרוח

בשנת השמיטה צריך האדם לבדוק עד כמה הוא שקוע בעיסוקים חומריים, ולהשתדל לפנות זמן רב יותר לעיסוק רוחני ולקשר חזק יותר עם הקב"ה, על ידי לימוד תורה, חיזוק התפילה וכדומה. בפן הערכי, על האדם לחתור עד כמה שניתן לרכישת מידת הויתור - ויתור לחבריו, ויתור לאחיו והוריו, וכו'.

ב. עולם החברה

מטרת שנה זו להיות שנת אחדות, שבה כל אחד מעם ישראל חושב כיצד יוכל לתרום לזולת ולכלל. בשנת השמיטה כל השדות מופקרים ובכך כולם נותנים וכולם מקבלים. בשמיטה מתגלה שלכל אחד יש כוחות וממילא יש לו מה לתת: אחד יכול לעזור לחברו בלימוד למבחן, אחר יוכל לסייע להורים במטלות שונות בבית, ועוד. בשמיטה על כל אחד לחשוב כיצד הוא תורם מכוחותיו המיוחדים לאחר.

ג. עולם הטבע וארץ ישראל

האדם מניח לטבע לשנה אחת, אינו משתמש בו ונותן לו מנוחה. השמיטה מחנכת להיות קשובים לאדמה, לא להשתמש בטבע לצרכינו בצורה הפוגעת בטבע והורסת אותו. בנוסף, קיום השמיטה בארץ ישראל מביא אותנו להיות מודעים לכך שזו אדמת קודש, ולכן אנו שומרים עליה מכל משמר, מחזקים ומטפחים אותה. מתרחש כאן חיבור מיוחד בין עם לאדמתו.

המעבד בשמיטה

קדושה בפירות שביעית

בפירות שביעית ישנה קדושה מיוחדת. יש הסבורים שלדעת הרמב"ן (ויקרא כ"ה, ו) ישנה אפילו מצווה באכילת פירות שביעית. אמנם רבים חולקים על כך, אבל בוודאי שגם לשיטתם יש עניין רב באכילת פירות שביעית. זכות זו גוררת אחריה אחריות גדולה: צריך להיזהר שלא להפסיד פירות שביעית (אפילו לא הפסד חלקי כמו נתינת מאכל אדם לבהמה) וכן שלא לעשות בהם שימושים חריגים, כפי שיבואר בהמשך.

קדושת שביעית בירקות ובפירות בשמיטה – חמתי ועד חתי?

א. ירקות: כל ירק שנקטף בשמיטה קדוש בקדושת שביעית מראש השנה של השביעית עד ערב ראש השנה של השמינית.

ב. פירות (לרבות פירות הדר): כל פרי שחנט (נפל הפרח וניכרה צורת הפרי) בשמיטה לאחר ט"ו בשבט קדוש בקדושת שביעית. לכן בחודשים הראשונים של שנת השמיטה הפירות אינם קדושים בקדושת שביעית; מחודש ניסן (בערך) של השביעית עד חודש ניסן של השמינית (ואף לאחר מכן), הפירות קדושים בקדושת שביעית.

ג. תבואה, דיתים, קטניות וענבים: אם מאכלים אלו הביאו שלישי בשמיטה הם קדושים בקדושת שביעית.

איסור ספיחים

מן התורה מותר לאכול ירקות או תבואה שגדלו מעצמם בשמיטה. למרות זאת, חד"ל אסרו גם ירקות אלו כיוון שאנשים היו זורעים בסתר והיו אומרים שהירק גדל מעצמו. גזירה זו של חכמים נקראת 'גזירת ספיחים'.

איסור ספיחים קיים רק בירקות, כיוון שרק בירקות יש חשש שזרעו וקטפו אותם בשנת השמיטה הואיל וזמן גידולם קצר. בכלל גזירה זו גם ירקות שנזרעו לפני השמיטה והחלו לבוט רק בשמיטה עצמה.

בשל איסור ספיחים, יש להקפיד באופן מיוחד בקניית ירקות בשנת השמיטה, ולברר מהיכן הגיעו.

לוחות קדושת שביעית

בע"ה, יתפרסמו לוחות שעליהם הוראות מתי יש להקפיד לשמור על קדושת שביעית בכל ירק ובכל פרי. להלן תרשים כללי להמחשה:

ה'תשע"ו

ה'תשע"ה

תשרי, חשוון, - שבט, אדר, - ניסן, אייר, ---- אלול, תשרי, חשוון, כסלו, - ניסן, אייר, - אב, אלול

קדושת שביעית בירקות

ספיחים בירקות

קדושת שביעית בפירות

לסיכום:

בתחילת שנת השמיטה יש לנהוג קדושת שביעית בירקות. מאמצע החורף ואילך יש לשים לב ולבדוק מה מקור הירקות, בשל איסור ספיחים. מחודש ניסן של שנת השמיטה ואילך יש לנהוג קדושת שביעית בפירות, עד חודש ניסן של השמינית (ואך לאחר מכן).

סוגי התוצרת שיש בה קדושת שביעית

באלו גידולים יש כיום קדושת שביעית ובאלו אין קדושה?

גידולים שיש בהם קדושת שביעית

- א. ירקות שזרעו בשנה השישית וקטפו בשנה השביעית (כשאין חשש ספיחים).
- ב. פירות שגדלו בחצר בית (לפי הקריטריונים דלעיל: בפירות לפי זמן החנטה, ובירקות לפי זמן הקטיפה).
- ג. פירות מאוצר בית דין (נלמד על כך בהמשך).
- ד. תבלינים, לרבות כאלה שאינם נאכלים ועשויים לטעם בלבד.
- ה. מאכל בהמה - יש סוברים שרק אם הוא מיועד לבהמה יש בו קדושה.
- ו. בשמים ופרחים שמטרתם לריח.

גידולים שאין בהם קדושת שביעית

- א. פירות וירקות מהשנה השישית.
- ב. ירקות שגודלו במצע מנותק.
- ג. פירות וירקות שגודלו על ידי חקלאי יהודי שמכר אדמתו לגוי על פי 'היתר המכירה' (על מושג זה נרחיב בהמשך). יש הנוהגים בהם קדושת שביעית לחומרא (כדעת הראי"ה קוק).
- ד. פירות וירקות שגודלו על ידי גוי בארץ ישראל (השם הנפוץ לגידולים אלו: גידול נכרי). החזון איש הנהיג בבני ברק לחוש לקדושת שביעית גם בגידולים אלו.
- ה. פירות וירקות שגודלו בחו"ל והובאו לארץ.
- ו. צמחי מרפא, פרחים ללא ריח, עצי סרק.
- ז. פרחים בעלי ריח שעיקר מטרתם לנוי - לדעת הרב שלמה זלמן אויערבאך, ויש מחמירים לפי הרב אלישיב שיש בהם קדושת שביעית.

כסף שקנו בו פירות שביעית קדוש בקדושת שביעית. בכסף זה מותר לקנות רק אוכל, שאותו יש לאכול בקדושה (לא לזרוק לפח וכדומה). אין צורך לחשוש שמא כסף סתמי קדוש בקדושת שביעית, אך אם יודעים בוודאות שיש כסף קדושת שביעית בקופת המוכר - יש לחשוש לכך שגם העודף שקיבלנו הוא קדוש. בהמשך נבאר היכן מצוי כסף כזה כיום, וכיצד יש לנהוג למעשה.

מה עושים עם שאריות שביעית?

יש להשתדל לאכול ולסיים עד תום פירות וירקות הקדושים בקדושת שביעית.

אם נשאר שאריות שלא נאכלו - אין לזרוק אותן לפח האשפה הרגיל! ישנם שני פתרונות לטיפול בשאריות:

א. בוחרים כלי מיוחד עבור השאריות לפירות וירקות שיש בהם קדושת שביעית. בכלי זה מניחים שקית שבה אוספים את שאריות האוכל עד שיירקבו, ואז אין ראויות למאכל אדם וניתן לזרוק אותן לפח האשפה הרגיל. **לפני כל ארוחה יש להניח בכלי המיוחד נייר סופג או נייר עיתון.** שיפריד בין השאריות הישנות ובין השאריות החדשות. לאחר יום או יומיים, כאשר השאריות שבכלי נרקבות, יש לקשור את השקית ולהשליכה לפח.

ב. אוספים את השאריות הקדושות בשקית, קושרים אותה ומניחים בפח אשפה רגיל.

הפתרון הראשון אמנם מהודר יותר, אך ניתן להקל לכתחילה ולנהוג כפתרון השני (ובוודאי במוסדות או כאשר קיים קושי אחר בשמירה על הפתרון הראשון). כמו כן, יש להדגיש שאם בחירה בפתרון הראשון כהידור, תגרום לקנייה פחותה של פירות שביעית מחשש להתעסקות עם הפירות - עדיף לנהוג כפתרון השני (שקית ומיד בפח).

הצעה: בכדי לחזק בלבנו את התחושה של הקדושה שבה אנו עוסקים, ניתן להכין כלי יפה (כגון כלי חרס וכדומה) ולכתוב עליו בצורה נאה 'קדושת שביעית' (ולא 'פח שמיטה'), ושם להניח (בשקית) את שאריות השביעית. באופן זה לא תהיה לנו תחושה של שני סוגי אשפה (אחת רגילה ואחת של שמיטה), אלא הבנה **שזכינו לאכול מקדושת שביעית** ושאונו נזהרים כעת גם בשאריות שלה (וכדאי להניח כלי זה על השיש במקום מכובד, ולא ליד הפח).

שאריות סלט: ניתן לקחת את כל הסלט ולשים אותו בשקית של קדושת שביעית, ואין צורך להפריד מתוכו את החלקים הקדושים.

שאריות מרק: במרק ירקות ישנה קדושה גם בנוזל עצמו (למעט מים שבישלו בהם תפוחי אדמה, כיוון שהטעם לא השביח את המים). יש המקלים להשאיר את המרק מחוץ למקרר למשך לילה, ולאחר מכן טעמו נחשב 'פגום' וניתן לזרוק אותו לפח האשפה כרגיל. אולם, פתרון טוב יותר הוא לשים את שאריות הנוזל בתוך שקית אטומה ולהניח אותה בפח האשפה הרגיל. גם שאריות של חמין שהיו בו תפוחי אדמה של שביעית וכדומה, קדוש כולו בקדושת שביעית. גם כאן שמים את כל השאריות בשקית וזורקים לפח (במקרים אלו של מרק, חמין וכדומה, ניתן לזרוק את השקית ישירות לפח, כי ממילא תוך שעות ספורות שאריות אלו מקולקלות). בכל מקרה אין לערב שאריות נוזליות עם שאריות יבשות, כדי שלא להרוס מידית את השאריות היבשות.

קליפות: ניתן לזרוק לפח האשפה קליפות שאינן ראויות למאכל, כמו קליפת בונה ריקה.

גלעיני פירות שנשאר עליהם מבשר הפרי: רצוי לאכול את הפרי עד כמה שניתן. אם לאחר מכן עדיין נשאר על הפרי שאריות, סובר **הרב אלישיב** שבכל זאת ניתן להקל ולזרוק את הגלעין לפח

הרגיל. אמנם, יש המחמירים ושמים גם את הגלעינים הללו בכלי של קדושת שביעית, ולכן אם הכלי מצוי לידנו טוב לשים שם גם שאריות אלו, אך כשהכלי לא לידנו ניתן לזרוק ישירות לאשפה. **שאריות שרגילים לשטוף תחת הברז:** ניתן לשטוף כרגיל שאריות קדושות שנתרו דבוקות על סיר או צלחת.

שאריות - נתינתם לבעלי חיים: שאריות שאנשים לא יאכלו יותר, ובפרט אם הן כבר מעורבות עם יתר השאריות של הסועדים - ניתן לתת לבעלי חיים (במיוחד אם זהו ההרגל), אך אין לתת להם בפה, אלא להניח לפניהם והם יאכלו מעצמם.

שינוי בהאכילה הרגילה

בנוסף לשמירה על שאריות קדושות, אסור לשנות מהשימוש הרגיל בפירות הקדושים, ויש להשתמש בהם כפי שנוהגים כל השנים. אולם, מותר לעשות שימושים רגילים ונורמליים שנעשים על ידי אנשים רבים. לכן:

בישול: מותר לבשל כל פרי או ירק שרגילים לבשל, אך אין לבשל דברים שאנשים לא רגילים לבשל (למשל, אין לבשל אבטיח של שביעית, וכן הדין לגבי צלייה וטיגון פירות וירקות).

סחיטה: מותר לסחוט פירות וירקות שרגילים לסחוטם. כמובן שגם פירות וירקות שמותר לסחוט, רצוי לסחוטם עד כמה שניתן כדי למעט בהפסדם.

ריסק: מותר לרסק את הפירות הקדושים באמצעות מזלג או מגרדת (פומפיה) וכדומה. אם מרסקים את הפירות בבלנדר או בצורה אחרת היוצרת מהפרי עיסה נוזלית מאד, ראוי לרסק רק דברים שאנשים רגילים לרסק בצורה כזו. מכל מקום, לצורך תינוק מותר לרסק גם פירות שמבוגרים אינם רגילים לאכול כשהם מרוסקים.

שימוש חריג בפירות שביעית

באופן כללי, יש להיזהר לא לעשות דברים חריגים בפירות שביעית. לכן:

תרופות: אסור להכין תרופות מפירות שביעית, למרות שתרופות שהוכנו לא נאסרו בשימוש. אמנם, מותר להשתמש בפירות שביעית בשביל להכין דבר המשמש הן כתרופה הן כמאכל בריאים.

כביסה: אסור להשתמש בפירות שביעית לכיבוס. לכן, אין להסיר כתמים על ידי לימון הקדוש בקדושת שביעית.

יין של הבדלה: אין למלא יין שביעית מעל לגדותיו של הגביע, כדי שלא להפסיד את החלק שנושף. הדבר מותר רק אם שותים אחר כך גם את החלק שנושף. בכל אופן, אין לכבות ביין קדוש את הנר של ההבדלה, וכן אין להטיף מהיין בליל הסדר בדצ"ך עד"ש באח"ב.

אדם המשתמש בפירות שביעית בצורה נורמלית ובנוסף דואג לשמור כראוי על השאריות, מקיים כראוי שמירה על קדושת שביעית. למרות שהדבר דורש זהירות ומודעות לפתרונות השונים, המאמץ שווה ואינו קשה כפי שנדמה בתחילה. כמו כן, בכך זוכים אנו בזכות עצומה של אכילת פירות שביעית שגדלו בארץ ישראל, חיזוק החקלאות בארץ וסיוע לשמירת השמיטה כהלכתה ובהידור!

קניית פירות וירקות בשמיטה

בעיות בפירות עצמם

א. שמור: אם לא הפקירו את השדה, יש האוסרים את הפירות. אמנם, הרב שלמה זלמן אויערבאך כותב שהמנהג להקל בדיעבד.

ב. נעבד: יש האוסרים את היבול אם בשביל להצמיח אותו עשו מלאכות אסורות. אמנם, הרב שלמה זלמן אויערבאך כותב שהמנהג להקל בדיעבד.

ג. ספיחים: איסור ספיחים קיים רק בירקות. ירקות שגדלו בשמיטה מאליהם אסורים, כיוון שיש חשש שמא אנשים יזרעו באיסור ויאמרו שהירק גדל מאליו. אמנם, בשבועות הראשונים של השנה (כל עוד לא ייתכן שהירק נזרע בשמיטה) הירקות מותרים. ישנה טבלה שבה ניתן לראות מתי יש לחוש לאיסור ספיחים בכל מין של ירק. אין איסור ספיחים בירקות מגידול נכרי, או בירקות שגדלו במקומות שלא כבשום עולי בבל (למרות שהם חלק מארץ ישראל מדרבנן), כגון דרום הערבה. בנוסף, אין איסור ספיחים בעציץ בבית.

דרכים לקניית פירות וירקות בשמיטה

מסירת דמי שביעית לעם הארץ: אם קונים פירות שביעית, הכסף שנותנים למוכר הופך לקדוש בקדושת שביעית. לכן, כדי לא לעבור על איסור "ולפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא י"ט, יד) מותר לקנות פירות שביעית רק מאדם שישמור על קדושת הכסף שהוא מקבל כתשלום. הכסף לא הופך לקדוש אם קונים בהקפה, בהמחאה (צ'ק, רצוי שיהיה רשום עליו 'למוטב בלבד' / שני קווים מקבילים 'קרואס') / שיהיה דחוי ביום אחד), בכרטיס אשראי או בהבלעה (משלמים את כל הסכום על פריט שאינו קדוש בקדושת שביעית). לכן, באופנים אלו אין בעיה של מסירת דמי שביעית לעם הארץ.

ישנם מספר מקרים בהם הכסף אינו קדוש גם בקנייה רגילה: בקניית פירות מאוצר בית דין הכסף אינו קדוש בקדושת שביעית, כיוון שהכסף ניתן עבור העבודה ולא תמורת הפירות עצמם; בקניית פירות יבוא; בקניית פירות שישית או ירקות ממצע מנותק, כיוון שגידולים אלו אינם קדושים בקדושת שביעית; בקניית גידולי נכרי כיוון שאין בהם קדושת שביעית, למעט בבני ברק, שם נוהגים להחמיר על פי דעת החזון איש. בקניית פירות מהיתר המכירה, מעיקר הדין הכסף אינו קדוש בקדושת שביעית (אך לחומרה יש המשתדלים לחוש ולנהוג גם בו בקדושה על פי הראי"ה קוק).

לפי דברים אלו, בדרך כלל כשקונים פירות וירקות בשביעית הכסף אינו נתפס בקדושת שביעית, פרט לנוהגים קדושת שביעית בפירות נכרי וכן למהדרים לשמור קדושת שביעית בפירות היתר המכירה.

2. סחורה: אין לקנות פירות שביעית על מנת למכרם. אם המוכר קנה את הפירות ממישהו אחר וכעת הוא מוכר אותם, הרי שהמוכר עובר על איסור סחורה והקונה עובר על "לפני עֵוֹר". ההקפדה על דבר זה בימיו קיימת בעיקר לחוששים לקדושה **בפירות נכרים**.

3. מדידה: אסור לשקול או למדוד פירות שביעית (לרוב הדעות האיסור הוא רק במדידה לצורך מכירה), אלא יש למכרם באומד ('בערך').

היבולים אותם ניתן לרכוש ולאכול בשמיטה

א. אוצר בית דין: בית הדין יכול למנות שליחים לקטוף את הפירות עבוו (בדרך כלל, הוא ממנה את בעל השדה עצמו), ואז הפירות עוברים ל'אוצר בית דין'. באופן כזה, ניתן לקטוף את הפירות ולטפל בשיווקם כרגיל. המחיר שהצרכן משלם איננו עבור הפירות אלא עבור ה**טרחה** של הפועלים, ולכן הכסף אינו נתפס בקדושת שביעית ואין בו בעיה של סחורה. נוהגים להתיר גם לשקול כרגיל פירות אלו, אם כי יש הידור בכך שהפירות יינתנו באומד, כך שיביחנו כולם שמדובר בפירות קדושים.

אמנם, דרך זו איננה מאפשרת זריעה בשדה, ולכן היא טובה רק עבור פירות או עבור ירקות בתחילת השנה (כל עוד אין איסור ספיחים). פירות אוצר בית דין קדושים בקדושת שביעית.

ב. מצע מנותק: למדנו לעיל שמעיקר הדין מותר לזרוע בעציץ שאינו נקוב הנמצא בתוך בית. לאור זאת, יש המגדלים ירקות במצע המנותק מהאדמה (שמים יריעות חזקות של פוליאתילן וכדומה על האדמה, ועליהן שמים עציצים שבהם נזרעים הירקות) בתוך חממה (=בית). **הרב שלמה זלמן אויערבאך** אימץ פתרון זה, ובתנאים מסויימים הסכים לו גם **הרב אלישיב**. לכן פתרון זה מצוין, וטוב לקנות ירקות כאלו לכתחילה. בירקות אלו אין קדושת שביעית.

דרך זו עולה כסף רב לחקלאים (עשרות אלפי שקלים לדונם), ולכן ישנה חשיבות רבה בקניה, הן מצד הסיוע לרמת ההידור בשמיטה והן מצד חיזוק החקלאות בארץ.

ג. היתר מכירה: היתר המכירה מבוסס על כך שהשביעית בזמן הזה מדרבנן (כי רוב העם אינו נמצא בארץ ומסיבות נוספות), ועל כך שקרקע של גוי בארץ ישראל מופקעת מקדושת שביעית ומותר ליהודי לעבוד בקרקע זו. יש שחלקו על היתר זה, במיוחד במציאות שלנו (הראי"ה קוק לא התיר זריעה על ידי יהודי; ייתכן שאין משמעות משפטית למכירה; ייתכן שאסור למכור מאדמת ארץ ישראל לגוי גם למטרה זו). יש לציין שגם לדעת החולקים, הבעיה העיקרית בשימוש בפתרון זה נוגעת לחקלאי, אך השימוש בתוצרת קל הרבה יותר. כמו כן יש לציין שכבר בהיתר המכירה שפעל בשמיטה ה'תשס"ח הצליחו לפתור את רוב הדברים שנטענו כנגדו (זריעה ע"י גויים, תוקף משפטי, מכירה ישירה על ידי מנהל מקרקעי ישראל, גמירות דעת על ידי חוזה משפטי), והדבר נכון כמובן גם לשמיטה ה'תשע"ה.

בפירות של היתר מכירה אין קדושת שביעית (לסומכים על ההיתר), אך ראוי להדר ולנהוג גם בהם קדושת שביעית.

גם מי שאינו סומך על היתר המכירה רשאי לקנות פירות של היתר המכירה (או ירקות בחודשים הראשונים) כיוון שאין בהם בעיה של ספיחים (אין חשש שנזרעו בשמיטה) וכן נוהגים להקל בהם בשמור ונעבד. גם בעיה של "לפני עור" או סיוע לעוברי עבירה לא קיימת, כיוון שהמוכרים שסומכים על היתר מכירה פועלים על פי היתר הלכתי של רבנים, גם אם הקונה אינו מסכים להיתר זה, וכך הכריעו **הרב שלמה זלמן אויערבאך והרב פיינשטיין**.

ד. גידולי גוי: כאמור, יש מחלוקת אם יש בגידולי נכרי קדושת שביעית. מנהג ירושלים ורוב הארץ הוא שאין בגידולים אלו קדושת שביעית, ואם כן ניתן לקנות אותם כרגיל (אין בעיה של סחורה וניתן לזרוקם כרגיל לפח). לפי מנהג בני ברק יש קדושת שביעית בפירות אלו, ולכן לנוהגים כך יש להיזהר מלהפסידם. האפשרות לקנות פירות שגוי גידל בארץ בעייתית מבחינה הלכתית, הואיל והיא מחזקת את אחיזת הגויים בארץ, ויש בכך מעין "לא תחנם" (לא תתן להם חניה בקרקע). פרט לכך, לעתים השדה של הגוי אינה שלו אלא גזולה בידו, ואם כך הפירות נחשבים כגדלים בקרקע של יהודים. כמו כן, לעיתים יש פירות שגדלו באיסור בשדות יהודים המשווקים לגויים. אמנם, ירקות הגדלים אצל גויים הנקנים מהם בכל השנים, ניתן להמשיך ולקנות אותם מהם גם בשמיטה.

איזו דרך יש להעדיף?

הראי"ה קוק כתב שיש לחפש דרכים לקיום שמיטה ללא היתר המכירה. גם במציאות שלנו היתר המכירה הכרחי במקומות רבים, אך למרות זאת ישנם גם פתרונות נוספים מהודרים יותר. לכן, אם אפשר לקנות ירקות שישית, פירות מאוצר בית דין, פירות ממצע מנותק או יבול מן הערבה הדרומית - יש להעדיף זאת. בכל מקרה, אין לקנות במיוחד ירקות מגויים אלא אם כן קונים מהם ירקות אלו ממילא בכל השנים, כיוון שעל ידי כך מחזקים את אחיזתם בארץ ואת גודל האדמות שלהם (יש בכך חשש של "לא תחנם" במובן העמוק של האיסור).

ביחס לירקות יבוא: כשגויים זורעים באדמה שהשימוש בה הוא על פי היתר המכירה, כדרישת **הראי"ה קוק** (דבר הנעשה כיום, נכון לשמיטה ה'תשע"ה, באופן שגרתי על ידי גויים), יש להעדיף קניית גידולים מהיתר מכירה על פני יבוא.

לחילופין: אלה שאינם מעוניינים לאכול תוצרת מהיתר המכירה בירקות (כשיש חשש ספיחים) אך עם זאת גם אינם רוצים להחליש את החקלאות היהודית בארץ - ניתן לשנות מעט את הרגלי האכילה ולאכול בעיקר את הירקות המצויים בעונה זו מתוצרת יהודית מהודרת (כמו חממות ומצע מנותק, או ירקות שיש להם גידול ארוך טווח כך שיוספקו גם באוצר בית דין או אפילו בהיתר מכירה כדין הפירות). במקרה כזה ניתן להקל ולקנות בצמצום ירקות אחרים מתוצרת נכרית, כך שבסך הכל התוצרת היהודית שאדם יקנה בשנה זו לא תהיה פחותה מזו שקונה בכל השנים.

כמובן, השאיפה היא שתהיה תוצרת יהודית מהודרת מספיקה בשמיטה בכל סוגי הירקות. משימה זו אפשרית כיום, אך נדרשת הכנה מוקדמת והשקעה כספית גדולה ביותר לבניית חממות ומצעים מנותקים ולפתרונות נוספים.

אירוח בשמיטה: אדם שאנו מוכנים לאכול אצלו ולא חוששים לבעיות כשרות (ג'לטין, תולעים וכדומה), הרי שיכולים אנו לאכול אצלו גם בענייני השמיטה. זאת, גם אם אחד הצדדים מקפיד שלא לאכול היתר מכירה והשני אוכל, וגם אם אחד הצדדים קונה את כל תוצרתו מנכרי והשני מקפיד שלא לקנות מנכרי. אולם, אם האורח סבור שהיתר המכירה איננו תקף כלל (שלא כדעתנו) אסור למארח להטעותו, אך בכל מקרה יכול לאכול בכליו ואינו צריך להכשירם.

קניית פרחים בשמיטה:

פרחים חד-שנתיים - יש לקנות עם הכשר.

פרחים רב-שנתיים (או חד-שנתיים בחודשי השנה הראשונים) כגון ורדים ושושנים - ניתן לקנות כרגיל, אך טוב להדר גם בהם ולקנות עם הכשר.

הקנייה הלכה למעשה

שנת ה'תשע"ז (שמינית)

שנת ה'תשע"ה (שביעית)

תשרי | חשוון | כסלו | טבת | שבט | אדר א' | אדר ב' | ניסן | אייר | תמוז | אב | אלול | תשרי | חשוון | כסלו | טבת | שבט | אדר א' | אדר ב' | ניסן | אייר

פירות ב'

פירות א'

ירקות ג'

ירקות ב'

(הטבלה להמחשה, אך לידיעת זמנים מדויקים עיינו בלוחות הזמנים לקדושת שביעית וספיחים).

פירות א' - בתחילת השנה הפירות אינם קשורים לשמיטה - קונים כרגיל ומשתמשים כרגיל (בלוחות קדושת שביעית מצויין מתי מתחיל החשש בכל פרי).

פירות ב' (החל מהחצי השני של השנה) **ירקות ב'** (בתחילת השנה - כל עוד אין בעיית ספיחים על פי הלוחות) - סדר העדיפויות הוא: **אוצר בית דין** (א. זוכים לאכול פירות הקדושים בקדושת שביעית; ב. מחזקים שומרי שביעית כתקנה), **פירות וירקות מאחסון שישיית, ירקות ממצע מנותק, ערבה דרומית, היתר מכירה** (גם למי שאינו סומך על היתר המכירה).

ירקות ג': בהמשך השנה (כשיש בעיה של ספיחים), יש להשתדל לקנות מ: **אוצר בית דין, ירקות קפואים או מאחסון, מצע מנותק או מן הערבה הדרומית**. כאשר אלו אינם קיימים יש להעדיף היתר מכירה על פני נכרי או יבוא (פרט לירקות שתמיד קונים מתוצרת נכרי).

ביעור פירות שביעית

לאחר שסוג מסוים של פירות שביעית כבר לא נמצא בשדה, יש לקיים בו מצוות ביעור (ישנם לוחות ביעור שבהם מצוין מתי יש לקיים ביעור בכל סוג פרי או ירק). כשמגיע זמן הביעור (לקראת סוף השמיטה או אפילו בשנה שאחריה), יש להפקיר את הפירות בפני שלושה ורצוי להוציאם מהבית או לפחות מחוץ למפתן הדלת. אמנם, לאחר ההפקרה מותר לזכות בחזרה בפירות. כאשר זמן הביעור מסופק אין לזכות בחזרה בפירות, אך ניתן להכניסם לבית ובכל פעם שמשתמשים בפרי מסוים - לזכות באותו פרי בחזרה.

שחיטת כספים

מצווה לשמוט את כל החובות בשביעית. לדעת רוב הראשונים, איסור "לא יגוש" קיים בסוף השמיטה, אולם הרא"ש סבור שהאיסור חל כבר מתחילת השמיטה.

אם בא הלווה להחזיר את החוב לאחר השמיטה - צריך המלווה לומר לו "משמט אני". אולם, רוח חכמים נוחה כאשר הלווה אומר "אף על פי כן" ומחזיר את החוב.

אלו חובות מתבטלים?

רק חוב שזמן הפירעון שלו לפני שנת השמיטה - מתבטל, אולם חוב שזמן הפירעון שלו חל לאחר סיום השמיטה אינו בטל.

חסכונות בנק: אם מועד הפירעון הוא לאחר שנת השמיטה ברור שאינו בטל. אם מועד הפירעון חל קודם, לכאורה החסכון בטל. אולם, יש רבים הסבורים שהחוב אינו מתבטל כי לדעתם חוב שאינו נובע מהלוואה - אינו בטל; החובות בבנקים נעשים על ידי 'היתר עסקא', וכיוון שזו עסקה בין הבנק ובין הלקוח, הרי שאינה בטלה. למרות זאת, נוהגים לכלול גם את הבנקים בפרוזבול (לגבי פרוזבול ראו להלן).

משכורת וכן קניות בחנות הנעשות בהקפה - מצד הדין אינן בטלות (כי אין חוב שהגיע מהלוואה), אך כיוון שיש הסבורים שהן בטלות - טוב לעשות פרוזבול עבורן.

כספי צדקה - אינם נשמטים (החוב ממשיך להיות קיים).

פרוזבול: על ידי כתיבת פרוזבול מוסרים את החובות לבית הדין ולכן הם לא נשמטים (רצוי לכתוב פרוזבול גם עבור חסכונות בבנק). לאחר כתיבת הפרוזבול יש נוהגים לתת הלוואה, ולו הקטנה ביותר, כדי לקיים מצוות שמיטת כספים. הפרוזבול ייכתב לפני סוף השמיטה (בדרך כלל בחודש אלול, כדי שיכלול את כל ההלוואות שפרעונם בשנה זו).